

*Сергій Олександрович Короєд,
провідний науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0001-7899-957X*

ШЛЯХИ УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Як відомо, більшість правовідносин у державі, на які поширюється юрисдикція судів, мають приватноправовий (цивільно-правовий) характер, що виникають за участю громадян і розглядаються судами саме в порядку цивільного судочинства, тому правове регулювання останнього виду судової процесуальної діяльності, яке здійснюється здебільшого нормами Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), має бути ефективним, адже правове регулювання визначається саме як «результативний вплив», що пов’язано з необхідністю досягнення поставлених цілей [1, с. 15]. Після прийняття у 2004 році нового ЦПК (на заміну ЦПК 1963 р.), зазначений Кодекс зазнав численних змін, найбільш кардинальними з яких було викладення ЦПК у новій редакції у 2017 році. Протягом усього цього періоду ЦПК зберігав положення, які знижували ефективність здійснення правосуддя в цивільних справах, що негативно відбивалося на захисті порушених і невизнаних прав, свобод та законних інтересів суб’єктів цивільних правовідносин, перешкоджало судам повно реалізовувати завдання цивільного судочинства. Окремі провідні вчені-процесуалісти також на це звертали увагу, говорячи про найголовніші проблеми цивільного процесу, до яких відносять: невідповідність нового ЦПК конституційним принципам здійснення правосуддя; нестабільність законодавства, відсутність системи при внесенні змін до ЦПК; необхідність систематизації норм нового ЦПК з урахуванням теорії цивільного процесу [2, с. 8]. При цьому наголошується, що останнім часом спостерігається тенденція до нехтування законодавцем деякими правилами законодавчої техніки в процесі внесення змін до процесуального законодавства України, внаслідок чого процесуальні кодекси наповнюються не доволі виваженими нормами, не зовсім коректними формулюваннями або приписами, яким у процесуальному законодавчому акті не має бути місця [3, с. 196]. Одним із якісних показників нормотворчої діяльності є рівень юридичної техніки [4, с. 25]. У зв’язку з цим варто визнати, що головною проблемою, яка знижує ефективність правового регулювання порядку здійснення цивільного судочинства і ефективність правозастосування, є недоліки законодавчої техніки головного джерела цивільного процесуального права – ЦПК: нечіткість, неоднозначність і недосконалість норм, прогалини в процесуальному регулюванні тощо. Оперативно виправляти такі недоліки шляхом внесення відповідних законодавчих змін не зовсім вдається з огляду на особливості законодавчого процесу та відсутність системного бачення відповідних змін і законодавчих ініціатив. Водночас законодавство передбачає певні інструменти, які, на нашу думку, дозволяють судовій владі самостійно, без залучення законодавця, так би мовити, «усувати» існуючі (які виявляються в процесі правозастосування) недоліки законодавчої техніки ЦПК, роблячи його норми здатними ефективно регулювати цивільні процесуальні правовідносини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема недоліків законодавчої техніки ЦПК має подвійний характер: з одного боку, ця проблема пов’язана із загальнотеоретичними питаннями правового регулювання і його ефективності, що безпосередньо залежить від якості закону як результату правильного використання законодавчої техніки (в цій частині зазначене питання роз-

глядали в своїх наукових працях, зокрема, такі вчені, як: Н. Артикуца, Я. Берназюк, П. Гуйван, С. Гусарєв, О. Копиленко, В. Косович, І. Міщук, І. Онищук, А. Ткачук, І. Шутак та ін.), а з другого – ця проблема стосується цивільної процесуальної форми захисту прав та ефективності цивільного судочинства в цілому (в цій частині зазначене питання розглядали, зокрема, такі провідні вчені-процесуалісти, як: І. Андронов, С. Бичкова, В. Бобрик, С. Васильєв, О. Грабовська, К. Гусаров, С. Демченко, О. Кармаза, В. Комаров, В. Кройтор, Д. Луспеник, Р. Мінченко, Ю. Притика, Ю. Рябченко, В. Тертишніков, Г. Тимченко, С. Фурса, М. Штефан та ін.). Проте питанню можливих інструментів, які дають змогу без залучення законодавця усувати недоліки законодавчої техніки закону (зокрема ЦПК), на доктринальному рівні увага не приділялася.

Мета статті. Тому метою нашої статті є визначення інструментів, які уможливають без залучення законодавця усувати недоліки законодавчої техніки ЦПК задля підвищення ефективності цивільного процесуального регулювання і якості правозастосування під час здійснення правосуддя в цивільних справах. Для цього розглянуто основні порушення правил законодавчої техніки при підготовці проєктів нормативно-правових актів, зокрема законів, визначено основні способи усунення недоліків чинних нормативно-правових актів, а також показано основні існуючі інструменти усунення недоліків законодавчої техніки Цивільного процесуального кодексу України та здійснено їх характеристику.

Основні результати дослідження. Так, у юридичній літературі звертається увага на ситуацію, коли правову норму виписано недостатньо ретельно і вона не є апріорі однозначною, її застосування стає причиною конфлікту, розв'язувати який доводиться різним органам і посадовим особам, а то й суддям. Практика застосування правових норм показує, що нечіткість норм закону призводить до того, що органи та посадові особи застосовують їх завжди на шкоду інтересам особи [5, с. 6]. Наголошується, що українське законодавство характеризується недостатнім юридико-технічним рівнем нормативно-правових актів. Велика кількість зауважень стосується суперечностей між різними правовими актами, їхньої невідповідності Конституції України та іншим законам, недотримання термінології, вимог правопису тощо [6, с. 93]. Вказується, що значна частина законів виробляється з порушенням вимог законодавчої техніки, містить численні техніко-юридичні помилки. Серед таких недоліків – надмірна громіздкість їх текстів, невиправдане повторення й відтворення наявних положень законів, декларативний характер і некоректність формулювань правових положень, недотримання вимоги однозначності у використанні термінології, порушення системності, узгодженості юридичних норм тощо [7, с. 179]. Звертається увага, що ігнорування правил законодавчої техніки, законів, законодавчого стилю, недотримання елементарної логіки викладу, неузгодженість термінології та суперечливість правових норм у законодавчих актах не тільки негативно впливають на виконання вміщених у них правових приписів, а й формують зневагу до «букви закону» і навіть правовий нігілізм [8, с. 46].

Належне дотримання правил законодавчої техніки визначає якість закону. Своєю чергою, як наголошують науковці, якість закону має визначальний вплив на його дієвість та ефективність. Дієвість закону забезпечується встановленням механізмів його впливу на суспільні відносини, що включають встановлені засоби, способи й методи дії на предмет, що підлягає врегулюванню, а його ефективність визначається співвідношенням мети й результату конкретного правового регулювання. У даному випадку дієвість і ефективність закону залежать від якості формулювання нормативних положень та відповідно точності їх тлумачення, адже воно суттєво впливає на реалізацію закону [9, с. 58]. Якість закону включає його змістову досконалість, відповідність формальним вимогам, дотримання процедурних аспектів на етапі прийняття, а також відповідність суспільним потребам та дотримання на етапі правореалізації [6, с. 93]. Якість закону означає, що він повинен бути належним чином доступним і передбачуваним. Тобто людина повинна мати можливість у разі необхідності за належної правової допомоги передбачити наслідки, до яких може призвести певна дія [10, с. 34]. Поняття «якість закону» або «принцип зрозумілих правил» охоплює такі характеристики відповідного акта законодавства, як, зокрема, чіткість, точність, недвозначність, зрозумілість, узгодженість, доступність, виконуваність, передбачуваність та послідовність [11]. Варто погодитись, що дотримання принципу юридичної визначеності в законодавчих актах вказує на рівень передбачуваності норм законів, їх відповідності нормам Конституції, а також сприяє ефективному захисту прав та свобод людини і громадянина; вказує на розвиток єдності в правозас-

тосовній діяльності [12, с. 57]. Недотримання зазначених принципів і правил законодавчої техніки спричиняє недоліки нормативно-правових актів.

Хоча, як слушно зауважують окремі науковці, ці недоліки, зважаючи на рівень сучасної правотворчості, не є результатом безпосереднього недотримання правил нормопроектування, а, ймовірно, зумовлені складністю нормативної регламентації суспільних відносин у сучасній державі й недостатністю наявних техніко-технологічних засобів нормотворення. Приховані недоліки зумовлюють неоднозначне розуміння й відповідно розширюють можливості для суб'єктивізму під час реалізації та застосування юридичних норм, дають підстави для критики нормативно-правових актів щодо їх юридико-технічної досконалості [13, с. 185].

Переходячи безпосередньо до положень ЦПК, варто зауважити, що як протягом дії ЦПК 1963 року, так і ЦПК 2004 року, окремі недоліки законодавчої техніки ЦПК тривалий час усувались за допомогою роз'яснень Пленуму Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (зокрема, це постанови Пленуму Верховного Суду України: від 27.02.1981 № 1 «Про практику перегляду судами у зв'язку з нововиявленими обставинами рішень, ухвал і постанов у цивільних справах», від 26.01.1990 № 2 «Про практику розгляду цивільних справ у порядку нагляду», від 21.12.1990 № 9 «Про практику застосування судами процесуального законодавства при розгляді цивільних справ по першій інстанції», від 22.12.2006 № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову», від 24.10.2008 № 12 «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку», від 12.06.2009 № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції», від 12.06.2009 № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду», від 18.12.2009 № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»; постанови Пленуму ВССУ: від 14.06.2012 № 10 «Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку», від 01.03.2013 № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ», від 30.03.2012 № 4 «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» тощо).

У зазначених постановах Пленуму не лише давалось розширювальне тлумачення відповідних процесуальних норм, а й нерідко надавались роз'яснення щодо вирішення тих чи інших процесуальних питань, які не були чітко врегульовані цивільним процесуальним законодавством. Ми не ставимо перед собою за мету досліджувати наукові підходи вчених, які визнавали чи не визнавали такі постанови Пленуму джерелами права та їх загальнообов'язковий характер (тобто чи можна було віднести вказані постанови до «нормативного» тлумачення), проте зауважимо, що вже новий Верховний Суд в одній зі справ звернув увагу, що тлумачення правових норм у постановах Пленуму Верховного Суду України є одним зі способів реалізації дотримання судами України принципу правової визначеності, і їх постановлення спрямоване виключно на забезпечення правильного, однакового застосування судами законодавства й усунення недоліків і помилок у діяльності судів при розгляді справ з метою недопущення правового свавілля та як наслідок порушень основоположних прав і свобод людини [14]. Такі постанови Пленуму Верховного Суду України відповідали його статусу як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції України, який повинен був забезпечити однакове застосування законів судами загальної юрисдикції, та ефективно виконували роль засобу усунення недоліків законодавчої техніки ЦПК.

Надалі законодавець змінив підхід щодо забезпечення Верховним Судом сталості та єдності судової практики через обов'язковість судових рішень у конкретних справах, шляхом встановлення необхідності врахування іншими судами висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду. І хоча сформульований Верховним Судом висновок щодо застосування норми права в конкретній справі належить до казуального (індивідуального) тлумачення, проте фактично таке тлумачення за своїми процесуальними наслідками перетворюється на нормативне, тобто поширюється на інші суди при застосуванні таких норм права при розгляді інших справ. Тому окремі науковці справедливо визнають, що правова позиція Верховного Суду відіграє важливу роль у процесі правозастосування [15, с. 148]. Хоча тут одразу варто зробити застереження, адже як висловився Верховний Суд в одній зі справ, пряме застосування Верхо-

вним Судом приписів норми права, зокрема основних засад (принципів) цивільного судочинства, передбачених ст. 2 ЦПК України, не є правовим висновком Верховного Суду щодо їх застосування як такого, а є реалізацією судом обов'язку, передбаченого ст. 10 («Верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи») ЦПК України [16]. Водночас є випадки, коли з буквального тлумачення відповідної процесуальної норми не можна однозначно зробити висновок про її поширення на конкретний процесуальний випадок, у зв'язку з чим за допомогою розширювального тлумачення Верховний Суд сформулював відповідний висновок щодо застосування відповідної норми процесуального права. Такими варто визнати висновки щодо: неможливості закриття апеляційного провадження у випадку смерті однієї зі сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва [17]; неможливості закриття провадження у справі відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК (відсутній предмет спору) у випадку відсутності заперечень відповідача проти позову та подання ним заяви про затвердження мирової угоди, оскільки це не усуває предмета спору між сторонами і тому не є перешкодою для розгляду справи по суті [18]; неможливості затвердження мирової угоди, за умовами якої сторони домовляються про відмову від позову, оскільки мирова угода має стосуватися прав і обов'язків сторін щодо предмета спору, а не вчинення процесуальних дій [19]; неможливості відкладення судового засідання у випадку перебування у відпустці представника позивача, завчасно повідомленого про дату та час судового засідання, оскільки позивач не був позбавлений можливості залучити до участі у справі іншого представника [20]; визнання обставин оголошення сигналу «повітряна тривога» в певному регіоні загальновідомими, тобто такими, що не потребують доказування, а неявку в судові засідання учасників справи спричиненою такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможливило завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин. Недопущення сторони в судові засідання у зв'язку з повітряною тривоною обмежує право доступу до суду та є підставою для скасування судового рішення, ухваленого за відсутності сторони, яка бажала взяти участь у судовому засіданні [21]. До зазначених правових висновків Верховного Суду варто віднести й ті випадки, коли Верховний Суд при вирішенні конкретного процесуального питання застосовує аналогію права чи закону.

Іншим шляхом усунення недоліків ЦПК варто визнати рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень ЦПК, адже таке тлумачення є нормативним, а відтак має універсальний характер. Передусім варто виокремити висновки Конституційного Суду України у сфері цивільного судочинства щодо оскарження судових рішень у цивільних справах – як про позитивне вирішення певного процесуального питання, так і про відмову в цьому. Наприклад, у Рішенні від 22 квітня 2014 року № 4-рп/2014 Конституційний Суд України зробив висновок, що можливість апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про відмову у внесенні виправлень у рішення в такому самому порядку, як і ухвал щодо внесення виправлень у рішення, узгоджується зі справедливістю як складовою принципу верховенства права та визначеними в ч. 3 ст. 129 Конституції України основними засадами судочинства, зокрема, рівністю усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. У Рішенні від 2 листопада 2011 року № 13-рп/2011 Конституційний Суд України вирішив, що оскарженню окремо від рішення суду підлягають ухвали суду першої інстанції як щодо повороту виконання судового рішення, так і про відмову в задоволенні заяви щодо повороту виконання судового рішення. У Рішенні від 8 липня 2010 року № 18-рп/2010 Конституційний Суд України дійшов висновку, що оскаржувати в апеляційному порядку окремо від рішення суду можна ухвали суду першої інстанції як про роз'яснення рішення, так і про відмову в роз'ясненні рішення. У Рішенні від 28 квітня 2010 року № 12-рп/2010 Конституційний Суд України ухвалив, що оскаржувати окремо від рішення суду можна ухвали суду першої інстанції як про забезпечення позову і щодо скасування забезпечення позову, так і ухвали про відмову в забезпеченні позову і скасуванні забезпечення позову. У Рішенні від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010 Конституційний Суд України вирішив, що оскаржувати окремо від рішення суду можна ухвалу суду першої інстанції як про видачу дублікату виконавчого листа, так і про відмову у його видачі. Аналіз змісту вказаних рішень Конституційного Суду України свідчить, що, надавши відповідне тлумачення тих чи інших процесуальних норм, було усунуто юридичну неви-

значеність у регулюванні цивільних процесуальних правовідносин при вирішенні судом того чи іншого процесуального питання.

Поряд із наведеними вище шляхами усунення недоліків ЦПК варто виділити абсолютно новий, на нашу думку, напрям – запровадження «Правил організації ефективного цивільного судочинства у Київському апеляційному суді» 2023 року (далі – Правила) [22]. Дія цих Правил, як зазначено в преамбулі, спрямована на досягнення найбільшої ефективності судочинства в частині його оперативності. У документі визначаються спільні правила реалізації процесуальних прав та обов'язків учасників цивільного процесу в тій частині, в якій вони прямо не врегульовані законом. Водночас цими Правилами деталізуються питання, які урегульовані Цивільним процесуальним кодексом України. Схожі «правила», починаючи з 2020 року, в яких «запроваджуються» єдині стандарти вирішення процесуальних питань, «діють» і в судах Одеської області, які були розроблені суддями пілотних судів Одеської області, адвокатами Ради адвокатів Одеської області та прокурорами Прокуратури Одеської області [23]. Подібні Правила можуть стати в пригоді за необхідності врахування «регіонального чинника», адже в умовах воєнного стану в Україні та припиненням у зв'язку з цим функціонування судів на тимчасово окупованій території і території ведення бойових дій, навантаження на інші суди (в інших регіонах), зокрема з розгляду цивільних справ, істотно збільшилось. Водночас на стан розгляду справ впливає й кількість оголошених протягом робочого дня повітряних тривог, що в більшості випадків залежить від регіону, в якому знаходиться конкретний суд. А відтак, обов'язково має враховуватись регіональний чинник. Тому очевидно існує об'єктивна потреба у визначенні певних правил поведінки (стандартів) з метою запровадження нових (безпосередньо не врегульованих у тексті ЦПК) механізмів забезпечення ефективного цивільного судочинства в судах окремих регіонів України. Це стосується в тому числі й правил поведінки як суду, так і учасників справи у випадку виникнення надзвичайних ситуацій (оголошення повітряної тривоги, замінування будівлі суду тощо) в той момент, коли справу призначено до судового розгляду.

Висновки. Отже, проведене нами дослідження, на прикладі положень ЦПК і практики його застосування, дало змогу по-новому поглянути на проблему недоліків законодавчої техніки та визначити інструменти, які уможливають без залучення законодавця усувати недоліки законодавчої техніки положень ЦПК з метою підвищення ефективності цивільного процесуального регулювання і якості правозастосування під час здійснення правосуддя в цивільних справах. Такими інструментами варто визнати: а) роз'яснення Пленуму Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з питань застосування процесуального законодавства; б) висновки щодо застосування норм процесуального права, викладені у постановках Верховного Суду; в) рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень ЦПК; г) Правила організації ефективного цивільного судочинства. Зазначені інструменти, як кожен окремо, так і в комплексі, у механізмі правового регулювання на стадії правозастосування дають змогу підвищувати ефективність цивільного процесуального регулювання порядку здійснення правосуддя в цивільних справах, долаючи таким чином недоліки законодавчої техніки ЦПК (а в деяких випадках і прогалини), забезпечуючи таким чином правову визначеність у регулюванні цивільних процесуальних правовідносин і передбачуваність у застосуванні приписів ЦПК судами.

Список використаних джерел

1. Іщенко І. А. Система правового регулювання суспільних відносин в умовах правової державності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.01. Київ, 2012. 20 с.
2. Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. Цивільний процес України: проблеми і перспективи: науково-практичний посібник. Київ: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006. 448 с.
3. Мінченко Р. М. Юридична техніка внесення змін до цивільного процесуального законодавства України. *Публічне право*. 2020. № 3 (39). С. 196–204.
4. Дубина Н. А., Турута О. В. Проблеми ефективності законодавства України. *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 23–27.
5. Ткачук А. Законодавча техніка: навч. посіб. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2011. 268 с.
6. Міщук І. В. Якість законодавства крізь призму дотримання правил та засобів законодавчої техніки. *Нове українське право*. 2021. № 4. С. 92–97.

7. Щербина В. Соціальне призначення засобів законодавчої техніки. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 179–183.
8. Артикуца Н. В. Культура правотворчості і мова. *Наукові записки НаУКМА*. Серія: Юрид. науки. 2008. Т. 77. С. 44–50.
9. Драч Д. Л., Михайліна Т. В. Поняття, сутність та значення якості закону. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2020. № 12. Том 1. С. 56–60.
10. Цебенко С. Б. Вимога «якості» закону як один з основних аспектів принципу верховенства права. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 4. С. 31–35.
11. Берназюк Я. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону. *Офіційний вебсайт Верховного Суду*. 22 жовтня 2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199> (дата звернення: 05.02.2024).
12. Кармаза О. О. Дотримання принципу юридичної визначеності як гарантія дії принципу верховенства права у виборчому законодавстві України: теорія, законодавство, рішення Європейського суду з прав людини та рішення Конституційного Суду України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2023. Вип. 15 (27). Т. 1. С. 52–60.
13. Косович В. М. Приховані (латентні) недоліки нормативно-правових актів України: загальнотеоретична характеристика. *Публічне право*. 2018. № 2 (30). С. 184–191.
14. Ухвала Верховного Суду від 11 травня 2018 року, судова справа № 754/8211/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73902794> (дата звернення: 11.02.2024).
15. Шишка Н. В. Роль судової практики Верховного Суду у процесі правозастосування цивільно-правових норм. *Наше право*. 2021. № 2. С. 147–156.
16. Постанова Верховного Суду від 29 листопада 2023 року, судова справа № 761/6087/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115654071> (дата звернення: 11.02.2024).
17. Постанова Верховного Суду від 20 вересня 2023 року, судова справа № 466/6065/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113867128> (дата звернення: 11.02.2024).
18. Постанова Верховного Суду від 1 лютого 2023 року, судова справа № 754/2882/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108766069> (дата звернення: 11.02.2024).
19. Постанова Верховного Суду від 11 січня 2023 року, судова справа № 461/56/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108553593> (дата звернення: 11.02.2024).
20. Постанова Верховного Суду від 10 січня 2023 року, судова справа № 753/17628/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108321913> (дата звернення: 11.02.2024).
21. Постанова Верховного Суду від 6 вересня 2023 року, судова справа № 2-2823/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113324413> (дата звернення: 11.02.2024).
22. Правила організації ефективного цивільного судочинства у Київському апеляційному суді. *Офіційний вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%9A%D0%90%D0%A1.pdf> (дата звернення: 11.02.2024).
23. Правила організації ефективного цивільного судочинства. *Офіційний вебсайт Одеського апеляційного суду*. 10 серпня 2021. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud4813/inshe/3/1163581/> (дата звернення: 11.02.2024).

References

1. Ishchenko I. A. *Systema pravovoho rehulivannia suspilnykh vidnosyn v umovakh pravovoi derzhavnosti: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk / 12.00.01*. Kyiv, 2012. 20 s.
2. Fursa S. Ya., Shcherbak S. V., Yevtushenko O. I. *Tsyvilnyi protses Ukrainy: Problemy i perspektyvy: Naukovo-praktychnyi posibnyk*. Kyiv: Vydavets Fursa S. Ya.: KNT, 2006. 448 s.
3. Minchenko R. M. *Yurydychna tekhnika vnesennia zmin do tsyvilnoho protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy. Puvlichne pravo*. 2020. # 3 (39). S. 196–204.
4. Dubyna N. A., Turuta O. V. *Problemy efektyvnosti zakonodavstva Ukrainy. Pravo i bezpeka*. 2015. # 2 (57). S. 23–27.
5. Tkachuk A. *Zakonodavcha tekhnika: navch. posib*. Kyiv: IKTs «Lehalnyi status», 2011. 268 s.
6. Mishchuk I. V. *Yakist zakonodavstva kriz pryzmu dotrymanna pravyl ta zasobiv zakonodavchoi tekhniky. Nove ukrainske pravo*. 2021. # 4. S. 92–97.
7. Shcherbyna V. *Sotsialne pryznachennia zasobiv zakonodavchoi tekhniky. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. # 11. S. 179–183.
8. Artykutsa N. V. *Kultura pravotvorchosti i mova. Naukovi zapysky NaUKMA. Serii: Yuryd. nauky*. 2008. T. 77. S. 44–50.

9. Drach D. L., Mikhailina T. V. Poniattia, sutnist ta znachennia yakosti zakonu. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasyliia Stusa*. 2020. # 12. Tom 1. S. 56–60.
10. Tsebenko S. B. Vymoha «yakosti» zakonu yak odyin z osnovnykh aspektiv pryntsyphu verkhovenstva prava. *Dniprovskyi naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava*. 2021. # 4. S. 31–35.
11. Bernaziuk Ya. Katehoriia «yakist zakonu» yak skladova pryntsyphu verkhovenstva prava ta harantiia zastosuvannia sudom naibilsh spriyatlyvoho dlia osoby tlumachennia zakonu. *Ofitsiyni vebsait Verkhovnoho Sudu*. 22 zhovtnia 2020, 12:45. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199> (data zvernennia: 05.02.2024).
12. Karmaza O. O. Dotrymannia pryntsyphu yurydychnoi vyznachenosti yak harantiia dii pryntsyphu verkhovenstva prava u vyborchomu zakonodavstvi Ukrainy: teoriia, zakonodavstvo, rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Naukovo-informatsiyni visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho*. Serii Pravo. 2023. Vyp. 15 (27). T. 1. S. 52–60.
13. Kosovych V. M. Prykhovani (latentni) nedoliky normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy: zahalnoteoretychna kharakterystyka. *Publichne pravo*. 2018. # 2 (30). S. 184–191.
14. Ukhvala Verkhovnoho Sudu vid 11 travnia 2018 roku, sudova sprava # 754/8211/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73902794> (data zvernennia: 11.02.2024).
15. Shyshka N. V. Rol sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu u protsesi pravozastosuvannia tsyvilno-pravovykh norm. *Nashe pravo*. 2021. # 2. S. 147–156.
16. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 29 lystopada 2023 roku, sudova sprava # 761/6087/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115654071> (data zvernennia: 11.02.2024).
17. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 20 veresnia 2023 roku, sudova sprava # 466/6065/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113867128> (data zvernennia: 11.02.2024).
18. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 1 liutoho 2023 roku, sudova sprava # 754/2882/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108766069> (data zvernennia: 11.02.2024).
19. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 11 sichnia 2023 roku, sudova sprava # 461/56/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108553593> (data zvernennia: 11.02.2024).
20. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 10 sichnia 2023 roku, sudova sprava # 753/17628/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108321913> (data zvernennia: 11.02.2024).
21. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 6 veresnia 2023 roku, sudova sprava # 2-2823/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113324413> (data zvernennia: 11.02.2024).
22. Pravyla orhanizatsii efektyvnoho tsyvilnoho sudochynstva u Kyivskomu apeliatsiinomu sudi. *Ofitsiyni vebsait Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy*. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%9A%D0%90%D0%A1.pdf> (data zvernennia: 11.02.2024).
23. Pravyla orhanizatsii efektyvnoho tsyvilnoho sudochynstva. *Ofitsiyni vebsait Odeskoho apeliatsiinoho sudu*. 10 serpnia 2021, 10:28. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud4813/inshe/3/1163581/> (data zvernennia: 11.02.2024).

Короєд С. О. Шляхи усунення недоліків законодавчої техніки Цивільного процесуального кодексу України

У статті наголошується на загальних недоліках законодавчої техніки Цивільного процесуального кодексу України, що знижує ефективність цивільного судочинства та негативно відбивається на захисті порушених прав суб'єктів цивільних правовідносин. Оскільки в законодавчому порядку оперативно виправляти вказані недоліки не вдається, то виникла необхідність у визначенні інструментів, які дають змогу без залучення законодавця усувати недоліки законодавчої техніки ЦПК для підвищення ефективності цивільного процесуального регулювання і якості правозастосування під час здійснення правосуддя в цивільних справах. Для цього в статті розглядаються основні порушення правил законодавчої техніки при підготовці проєктів нормативно-правових актів, зокрема законів; визначаються основні способи усунення недоліків чинних нормативно-правових актів; окреслюються основні існуючі інструменти усунення недоліків законодавчої техніки ЦПК та дається їхня характеристика. Такими інструментами визнаються: а) роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з питань застосування процесуального законодавства; б) висновки щодо застосування норм процесуального права, викладені у постановах Верховного Суду; в) рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень ЦПК; г) Правила організації ефективного цивільного судочинства.

Ключові слова: Цивільний процесуальний кодекс України, законодавча техніка, недоліки, правове регулювання, ефективність, постанови Пленуму Верховного Суду України, висновки Верховного Суду, рішення Конституційного Суду України, Правила організації ефективного цивільного судочинства.

Koroied S. O. Ways to eliminate shortcomings of the legislative technique of the Civil Procedural Code of Ukraine

The article emphasizes that the main problem that reduces the effectiveness of legal regulation of the procedure for conducting civil proceedings and the effectiveness of law enforcement is the shortcomings of the legislative technique of the main source of civil procedural law – the Civil Procedural Code of Ukraine: vagueness, ambiguity and imperfection of norms, gaps in procedural regulation, etc. Promptly correcting such shortcomings by introducing relevant legislative changes is not entirely possible given the peculiarities of the legislative process and the lack of a systematic vision of relevant changes and legislative initiatives. This, in turn, reduces the effectiveness of civil proceedings and negatively affects the protection of the violated rights of subjects of civil legal relations. Therefore, there is a scientific and practical need to identify tools that allow eliminating the shortcomings of the legislative technique of the CPC without the involvement of the legislator to improve the effectiveness of civil procedural regulation and the quality of law enforcement during the administration of justice in civil cases. For this purpose, the article examines the main violations of the rules of legislative technique in the preparation of drafts of regulatory legal acts, in particular laws; the main methods of eliminating the shortcomings of the current legal acts are determined; the main existing tools for eliminating the shortcomings of the legislative technique of the CPC are outlined and their characteristics are given. Attention is paid to the characteristics of the law's quality requirements and the principle of legal certainty. As emphasized in the legal literature, the quality of the law includes its substantive perfection, compliance with formal requirements, compliance with procedural aspects at the stage of adoption, as well as compliance with social needs and compliance at the stage of implementation. At the same time, compliance with the principle of legal certainty in legislative acts indicates the level of predictability of legal norms, their compliance with the norms of the Constitution, and also contributes to the effective protection of human and citizen rights and freedoms; indicates the development of unity in law enforcement activities. Failure to comply with specified principles and rules of legislative technique causes shortcomings of regulatory legal acts, which lead to ambiguous understanding and, accordingly, expand opportunities for subjectivism during the implementation and application of legal norms, give grounds for criticism of normative-legal acts regarding their legal-technical perfection. It should be recognized as tools for eliminating the shortcomings of the legislative technique of the CPC the following: a) clarification of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine and the Higher Specialized Court of Ukraine on consideration of civil and criminal cases on the application of procedural legislation; b) conclusions regarding the application of the rules of procedural law, set out in the Supreme Court's rulings; c) the decision of the Constitutional Court of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of the Civil Code; d) Rules for the organization of effective civil proceedings. The specified tools, both individually and in complex in the mechanism of legal regulation at the stage of law enforcement, make it possible to increase the effectiveness of civil procedural regulation of the procedure for the administration of justice in civil cases, thus overcoming the shortcomings of the legislative technique of the CPC (and in some cases also gaps), thus ensuring legal certainty in the regulation of civil procedural legal relations and predictability in the application of the provisions of the CPC by the courts.

Key words: Civil Procedural Code of Ukraine, legislative technique, shortcomings, legal regulation, effectiveness, resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine, conclusions of the Supreme Court, judgments of the Constitutional Court of Ukraine, Rules for the organization of effective civil justice.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-140-147